

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

(за матеріалами X Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентства й наукової молоді,
Харків, 29 квітня 2020 року)

УДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808
Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 4 від 15.06.2020 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Олексенко Олена Андріївна – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики

Мельників Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Сергієнко Катерина – голова студентського наукового товариства українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія ХХІ століття [Електронне видання] : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді, Харків, 29 квітня 2020 р. / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. – Харків, 2020. – 116 с.

©Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2020
©Автори публікацій, 2020

англійський артикль the), *маріонетка Коломойського* (натяк на співпрацю з українським олігархом), *Містер Зе* (прізвище та аналогія з Містер Х), *клоун* (рід попередньої діяльності та натяк на несерйозність намірів).

Лукашенко О. Г — *Батько*(аналогія: держава — сім'я, президент — батько).

Проросійський активіст — *Колорад* (схожість георгіївської стрічки, головного атрибута активістів, на забарвлення дорослої особини колорадського жука), *Ватник* (аналогія з ватником, як типовим одягом радянських в'язнів).

Верховна Рада — *Верховна Зрада* (паронімічна атракція та натяк на зраду).

Путін В. В — *провальний кегебешник* (рід попередньої діяльності та натяк на невдалу кар'єру), *ВВП* (ініціали, які збігаються з економічним терміноскороченням), *ВеВе* (ініціали), *Володимир не Червоне Сонечко* (аналогія з князем Володимиром Великим (Червоне сонечко).

Отримані результати дослідження свідчать, що прецедентні імена, як об'єкт мовної гри використовуються для увиразнення мовлення, додавання експресивності, для того, щоб привернути увагу слухачів. Образності досягають за допомогою використання стилістичних фігур. Перспективою нашого дослідження є з'ясувати генезу використання жаргонів у політичному дискурсі.

Література

- 1. Вальтер Х.,** Мокиєнко В., Большой словарь русских прозвищ. Москва: ЗАО “ОЛМА Медиа Групп”, 2007. 704 с.
- 2. Дацько О.** *Сленгова лексика у передвиборних програмах та політичній періодиці 2007 року. Література та культура Полісся.* – Вип. 44: До 80-річчя з дня народження професора Нінель Миколаївни Арват / Відп. ред. і упорядник Г.В.Самойленко. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2008. С. 50–57
- 3. Космеда Т.** Риторика українців: порушення норми як мовна гра. *Studia Ukrainica Posnaniensia.* 2013. № 1. С. 81-90.

Меделяєва Аліна Олександрівна

Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Наук. кер.: к. філол. н., доц. Н.П. Нестеренко

СТРУКТУРА МАКРОКОНЦЕПТУ «ДЕРЖАВА» В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

Сучасні дефініції концепту ґрунтуються на різних підходах: В. Карасик указує, що всі підходи до розуміння концепту зведені до лінгвокультурного й лінгвокогнітивного. Подібну думку розвиває У. Карпенко-Іванова. Концепт кваліфікується О. Селівановою як «інформаційна структура свідомості, різносубстратна, певним чином організована одиниця пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й

позасвідомого» [7: 410]. Підґрунтям такої дефініції стало класичне тлумачення концепту О. Кубрякової як терміну, що служить поясненню одиниць ментальних і психологічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, що відображає знання й досвід людини; оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи й мови мозку, усієї картини світу, відображеної у психіці людини [7].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що останнім часом до аналізу концептів «держава», «державність», «Україна» все частіше звертаються мовознавці та літературознавці, зокрема І. Брага, А. Задорожня, Ж. Колоїз, Т. Полякова, Л. Супрун, Г. Усатенко, І. Хоменська, Я. Яремко [1], у працях яких висвітлено специфіку образотворення, вербалізації логіко-семантичної категорії в політичному, публіцистичному, художньому дискурсах.

Предметом дослідження є структура макроконцепту «держава» на **матеріалі** романів П. Загребельного «Диво», «Смерть у Києві», «Первоміст», «Євпраксія», «Я, Богдан (Сповідь у славі)», «Тисячолітній Миколай», «Юлія, або Запрошення до самовбивство», «Стовпотворіння». **Завданням** студії є аналіз складників, що представлені в структурі макроконцепту «держава».

Серед основних складників прози митця беззаперечно вирізняється наголошена Н. Зборовською «філософська аналітичність вічних істин», реалізована в надзвичайно продуктивному – історичному – матеріалі. На думку дослідниці, у творах письменника «розгорнуто досі не властиві вітчизняній літературі динамічна масштабність і епічність. Тут глибинно та різнобічно подавалося велика кількість історичного фактажу, цитувалися різні документи, переконливо аргументувався високий духовний рівень української нації» [6: 40].

Творчість письменника здобулася на пильну увагу науковців, зокрема Н. Голікова проаналізувала стилістичні особливості, що маркують художній дискурс П. Загребельного, змодельовала когнітивно-польову структуру низки концептів [1].

Проза П. Загребельного засвідчує, що з-поміж низки смислових атрибутів, які маркують розгалужену концептосферу белетриста, однією з найважливіших констант є логіко-семантична категорія «держава», що оприявлена в історичних романах: «Диво», «Смерть у Києві», «Первоміст», «Євпраксія», «Я, Богдан (Сповідь у славі)», «Тисячолітній Миколай», «Юлія, або Запрошення до самовбивство», «Стовпотворіння». Численні контексти, у яких вербалізовано образи різних державних утворень, дають змогу стверджувати, що в мовотворчості письменника логіко-семантичне утворення «держава» варто визначати як макроконцепт, у структурі якого простежена класифікація з репрезентацією тих чи інших часових періодів. В аналізованих текстах зафіксовано відомості про чотири періоди: державно-політичний устрій Київської Русі; процеси націо- та державотворення в Україні козацької доби; радянську Україну; незалежну Україну.

Державно-політичний устрій Київської Русі об'єктивовано в історичних романах Диво», «Смерть у Києві», «Первоміст», Євпраксія», «Тисячолітній Миколай»: *«Та справи державні, раз розпочаті, вже не даються зупинити. Велика держава вимагала великого города. А Русь була тепер великою державою і мала бути ще більшою»* [2: 503].

Процеси націо- та державотворення в Україні козацької доби оприявлено в історичних романах «Я, Богдан (Сповідь у славі)», «Тисячолітній Миколай»: *«Билися не тільки за свою землю, але й за свою гідність, за славу й історію, тож і вийшла та битва нещаслива для шляхетської сторони ...»* [2: 380].

Радянська Україна об'єктивована в історичних романах «Юлія, або Запрошення до самовбивство», «Тисячолітній Миколай»: *«В цій похмурій збожеволілій державі мовби навіки вмерли всі закони людського співжиття, вмер здоровий глузд, <...> натомість діє якась таємнича алхімія безтямних вказівок, повелінь і оглашень. Нас тільки переконують, ніби ми люди, ніби громадяни країни соціалізму, ніби ми хазаяї «необъятной Родины своей»* [4: 574].

Незалежну Україну вербалізовано в романі «Стовпотворіння»: *«... наша ж держава, яка закономірно пишалася тисячолітніми традиціями безмежного демократизму <...>, відокремилася»* [3: 8].

Отже, у структурі макроконцепту «держава», що в художньому дискурсі П. Загребельного є сукупністю конкретизованих ретроспективних, сучасних логіко-семантичних складників, виокремлюємо лінгвокультурні концепти «Київська Русь», «Козацька республіка», «Україна», художній концепт «Стовполандія».

Література

- 1. Голікова Н.** Мова художньої прози Павла Загребельного: від слова до концепту: монографія. Дніпро: Акцент, 2018. 432 с.
- 2. Загребельний П.** Диво: роман. Київ: Махаон-Україна, 2000. 576 с.
- 3. Загребельний П.** Стовпотворіння: роман. Харків: Фоліо, 2004. – 286 с.
- 4. Загребельний П.** Тисячолітній Миколай: Роман. Київ: Фірма «Довіра», 1994. 636 с.
- 5. Загребельний П.** Я, Богдан (Сповідь у славі): Роман. Харків: Фоліо, 2001. 654 с.
- 6. Зборовська Н.** Стильовий портрет шістдесятництва. *Слово і час*. 2001. № 12. С. 26-42.
- 7. Селіванова О.** Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.